Optymalizacja systemów

https://dlaczegologia.pl/kurs/optym/

Wykład 7. Algorytmy inspirowane naturą

Heurystyki

- metoda rozwiązywania problemów, dla której nie ma gwarancji znalezienia rozwiązania optymalnego
- korzysta się z nich gdy pełny algorytm jest zbyt kosztowny lub nieznany
- najczęściej stosowane w przypadku zbadanych i znanych problemów
- w przeciwieństwie do algorytmów dokładnych
  - czas działania zazwyczaj nie jest dowolnie długi (w algorytmach dokładnych może być)
  - jedynie w specyficznych przypadkach znajduje rozwiązanie dokładne
  - może w ogóle nie znaleźć rozwiązania
- nie daje nam gwarancji przybliżenia do rozwiązania dokładnego (w przeciwieństwie do algorytmów aproksymacyjnych)
- stosowane w przypadku problemów NP-trudnych i NP-zupełnych
- może być rozwiązaniem początkowym dla innego algorytmu.
- sami stosujemy ją na co dzień.

Metaheurystyki

- heurystyka, którą można stosować do rozwiązania dowolnego problemu, który da się opisać za pomocą pewnych zdefiniowanych przez algorytm pojęć
- najważniejsza różnica:
  - heurystyki często rozwiązują konkretny problem
  - metaheurystyki rozwiązują szersze spektrum problemów
- zazwyczaj opisują sposób przechodzenia między możliwymi rozwiązaniami
- często możliwe jest dostrajanie ich działania za pomocą różnych parametrów (nie istnieją uniwersalne wartości tych parametrów)

Metody optymalizacji inspirowane naturą

- są często metaheurystykami lub heurystykami
- wykorzystują analogię do procesów zachodzących w naturze w procesie przeszukiwania przestrzeni rozwiązań
- między innymi
  - błądzenie losowe (*random walk*)
  - symulowane wyżarzanie (*simulated annealing*)
  - algorytmy genetyczne
  - strategie ewolucyjne
  - algorytm mrówkowy (*ant colony optimization*)
  - algorytm pszczeli (*artificial bee colony*)
  - algorytm roju cząsteczek (*particle swarm optimization*)
  - algorytm świetlika (*firefly algorithm*)
  - algorytm kukułki (*cuckoo search*)
  - algorytm nietoperza (*bat algorithms*)
  - algorytm zapylania kwiatów (*flower pollination algorithms*)

Błądzenie losowe

Dane: $F(x), x_0, D_x, N$

Krok 0: n=0, $x^* = x_n$

Krok 1: Generujemy punkt x_{n+1} zbiorze D_x wg rozkładu jednostajnego

Krok 2: Jeżeli $F(x_{n+1}) < F(x^*)$ podstaw $x^* = x_{n+1}$ „down hill”

Krok 3: Jeżeli $n < N$ podstaw $n = n+1$ idź do kroku 1

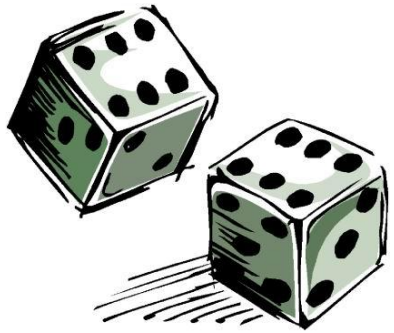
Krok 4: $x^* = x_N$

Zmieniamy krok 2 „Algorytm wspinaczkowy”

Krok 2: Jeżeli $F(x_{n+1}) > F(x^*)$ podstaw $x^* = x_{n+1}$

Algorytm losowy
Zalety i wady

- ☑ Zwraca stosunkowo dobre rozwiązanie w krótkim czasie.
- ☑ Dobry do wstępnego przeszukania przestrzeni rozwiązań.
- ! Losowy wybór może być problematyczny, w zależności od dziedziny.
- ! Nie jest skalowalny (rozmiar/wymiary).

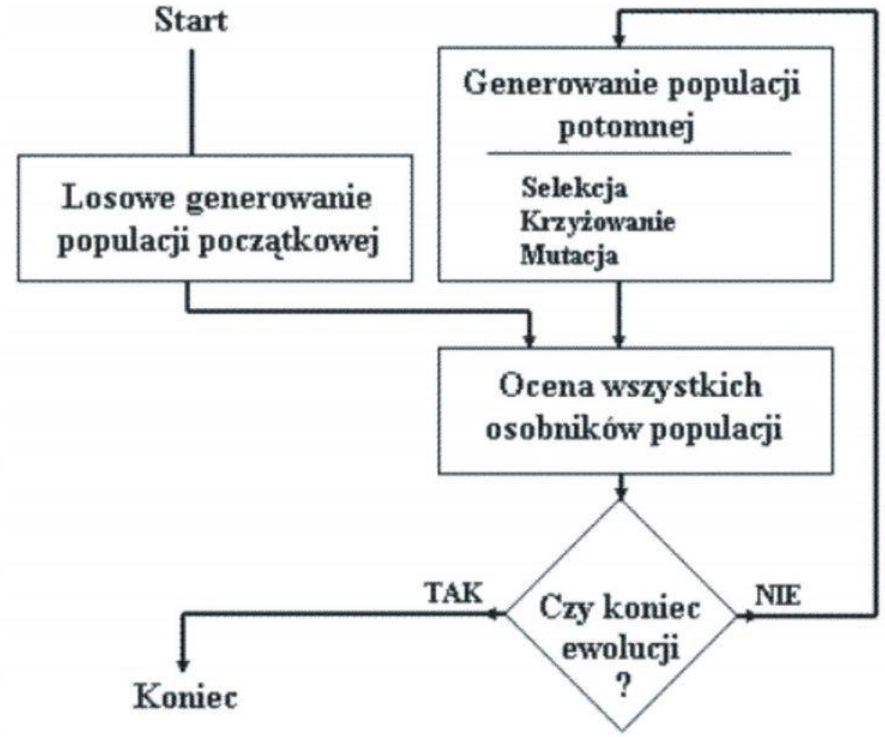
Algorytm genetyczny

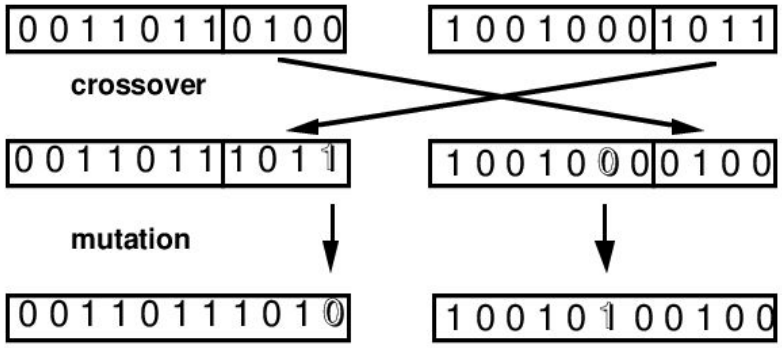
Ewolucja - ciągły proces, polegający na stopniowych zmianach cech gatunkowych kolejnych pokoleń wskutek eliminacji przez dobór naturalny części osobników z bieżącej populacji.

Mapa pojęć

- Osobnik – jedno z rozwiązań problemu
- Populacja – podzbiór rozwiązań problemu
- Funkcja celu

Klasyczny algorytm genetyczny

Algorytm genetyczny

Etapy algorytmu

Inicjacja

- Losowy wybór populacji początkowej
  - Algorytmy heurystyczne

Generowanie populacji potomnej

- Selekcja
- Krzyżowanie
- Mutacja

Generowanie populacji potomnej

Selekcja - ocena osobników wg funkcji celu

Wybór osobników do reprodukcji – metody:

Ruletka

- Wielkość pól odpowiadająca wartości funkcji celu
  - Osobniki lepiej przystosowane – większa szansa na reprodukcje

Ranking

- Sortowanie osobników wg wartości funkcji celu
  - Niekoniecznie wybór osobników najlepszych

Turniej

- Podział populacji na małe podzbiory
  - Wybór osobnika z podzbioru (wg funkcji celu, losowy)

Generowanie populacji potomnej

Krzyżowanie (generowanie populacji potomnej)

- Wymaga 2 osobników rodzicielskich
- Cechy dziedziczone po obu rodzicach
- Różne metody:
  - Dwupunktowe
  - Wielopunktowe

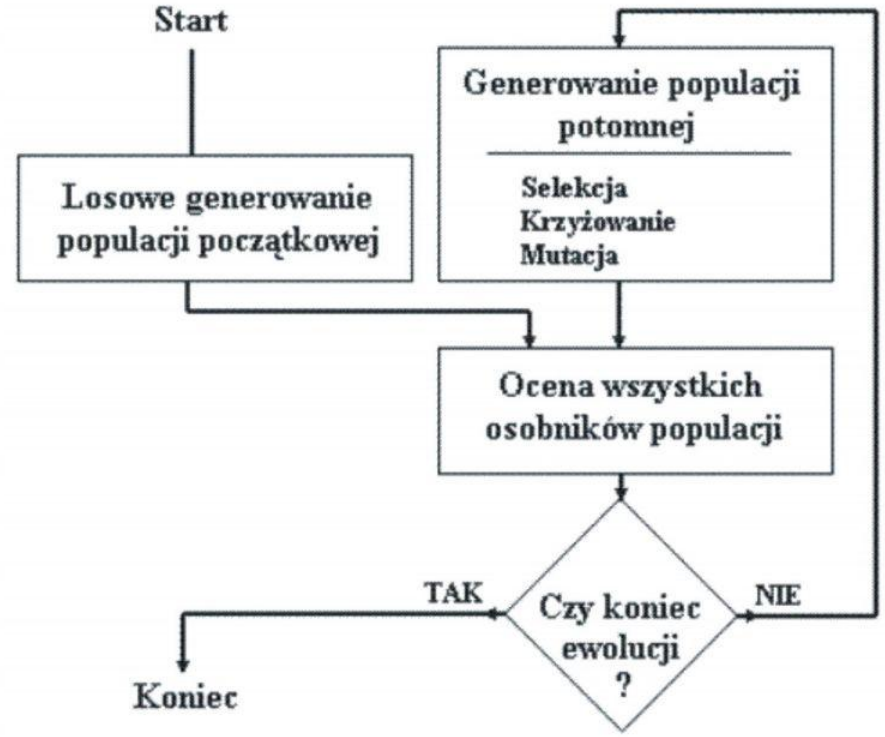
Mutacja

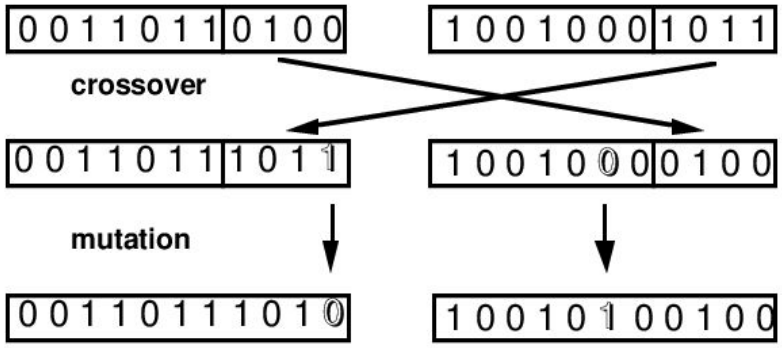
- Wprowadzenie do genotypu osobnika losowych zmian
- Wytworzenie osobnika o cechach nieobecnych w populacji
- Sposób na maksima lokalne

Warunek stopu

- Liczba iteracji
- Brak poprawy jakości rozwiązania w kolejnych „k” iteracjach

Klasyczny algorytm genetyczny

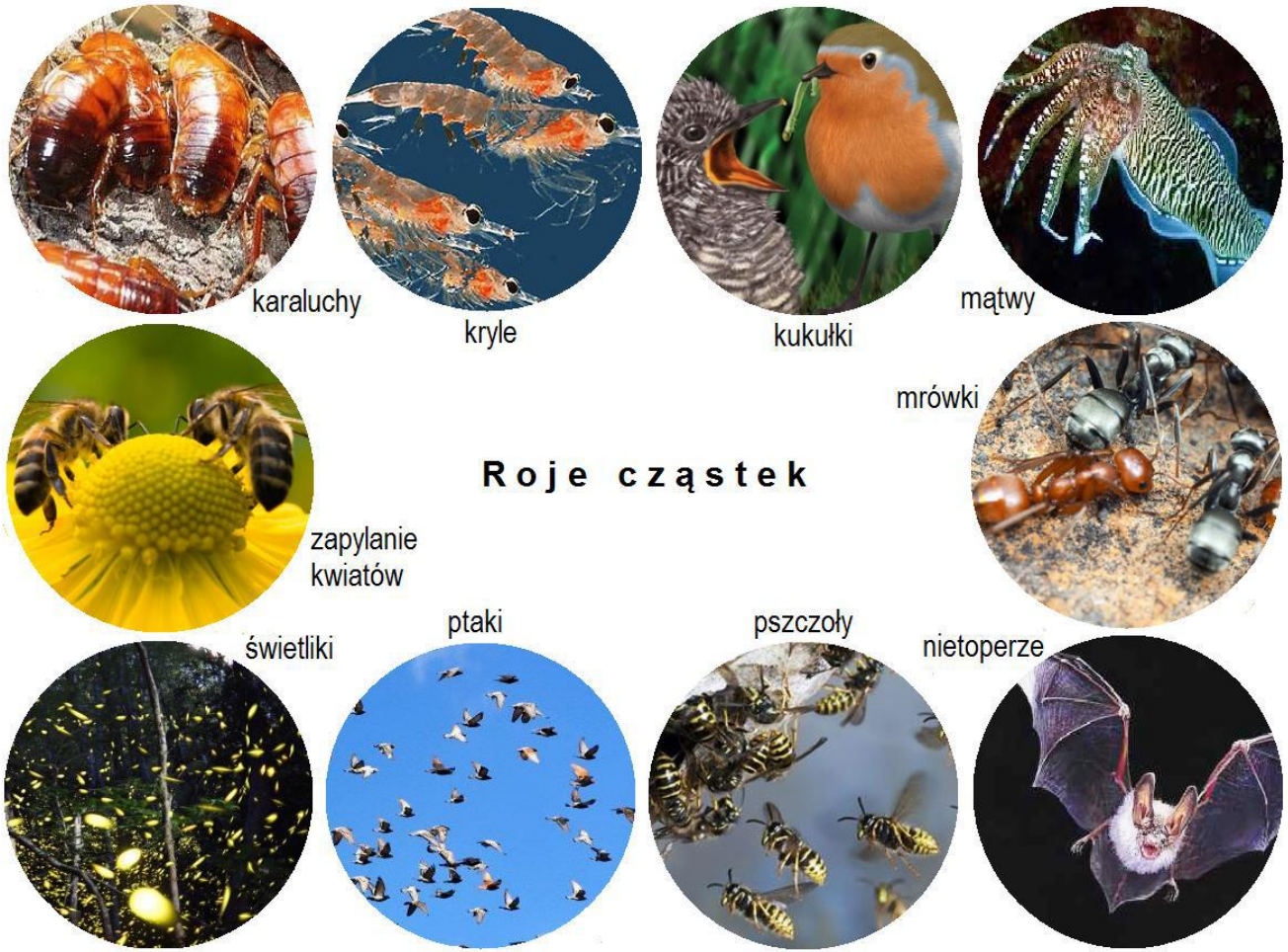

Algorytm genetyczny - zalety i wady

- zwraca dobre rozwiązania w stosunkowo krótkim czasie
- wymaga wyliczenia oceny każdego rozwiązania w populacji
- nie działa dobrze dla bardziej skomplikowanych problemów
  - wraz ze wzrostem rozmiaru reprezentacji, rośnie przestrzeń rozwiązań
  - rzadkie zmiany w mutacji występują wystarczająco często, by *psuć* rozwiązanie
- często utyka w optimach lokalnych
  - przez brak innych mechanizmów wyjścia z optimum lokalnego niż mutacja
  - mutacja z jednej strony nie może być za duża, żeby nie stracić dobrych rozwiązań
  - z drugiej strony zbyt mała mutacja uniemożliwia wyjście z optimów lokalnych

Roje cząstek

Józef LISOWSKI, METODY ROJU CZĄSTEK W OPTYMALIZACJI PROCESÓW TRANSPORTOWYCH I LOGISTYCZNYCH, Akademia Morska Wydział Elektryczny Katedra Automatyki Okrętowej

Algorytm mrówkowy - motywacja

- zainspirowany zachowaniem mrówek poszukujących pożywienia
  - mrówki poszukując pożywienia poruszają się w sposób losowy
  - gdy znajdują pożywienie, wracają do swojej kolonii pozostawiając ślad z feromonów
  - gdy inna mrówka natknie się na ten ślad, przestaje poruszać się losowo i podąża za śladem
  - po pewnym czasie feromony wyparowują, więc ich siła maleje
  - im dłuższa trasa do pożywienia, tym więcej jest czasu, by feromony odparowały
  - krótsze trasy zapewniają zatem, że siła działania feromonów będzie większa
  - ostatecznie wszystkie mrówki poruszać się będą jedną, najlepszą drogą, a pozostałe drogi wyparują

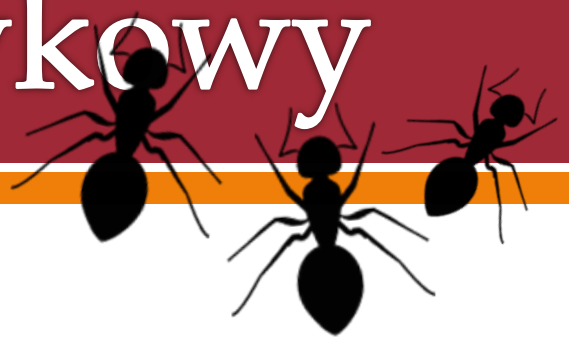
- wykorzystywany do szukania dobrych dróg w grafach
  - zazwyczaj w problemie komiwojażera i pochodnych
  - siła feromonu zależy od jakości znalezionej drogi (np. jej długości)

Algorytm mrówkowy

1. Mrówki przeszukują przestrzeń losowo.
2. Jeśli natrafiają na „pożywienie”, tj. rozwiązanie – wracają do punktu startu zostawiając ślad feromonu.
3. Natrafiając na ślad feromonu podążają wyznaczoną ścieżką tym samym zwiększając ilość feromonu.
4. Feromon z czasem ulatnia się. Długie dystanse szybciej tracą intensywność feromonu.

Algorytm mrówkowy

$$P_{i,j} \leftarrow \frac{\tau_{i,j}^{\alpha} \times \eta_{i,j}^{\beta}}{\sum_{k=1}^{c} \tau_{i,k}^{\alpha} \times \eta_{i,k}^{\beta}}$$

,gdzie:

$\tau_{i,j}^{\alpha}$ - wartość feromonu dla ścieżki i - j

α - współczynnik wpływu wartości feromonu ~ 1

$\eta_{i,j}^{\beta}$ - np. 1 / długość ścieżki (dla problemu komiwojażera)

β - współczynnik heurystyki $\in$ (2 , 5)

C - rozmiar zbioru rozwiązań

Algorytm mrówkowy

Zanikanie ilości feromonu na ścieżkach:

Aktualizacja lokalna:

$\tau_{i,j} \leftarrow (1-\sigma) \times \tau_{i,j} + \sigma \times \tau^0_{i,j}$, gdzie:

σ - współczynnik historyczny ~ 0.1

$\tau^0_{i,j}$ - poprzednia wartość feromonu

Aktualizacja globalna:

$\tau_{i,j} \leftarrow (1-\rho) \times \tau_{i,j} + \rho \times \Delta\tau i,j$

ρ - współczynnik zanikania ~ 0.1

$\Delta\tau i,j$ - nagroda za bycie częścią najlepszej ścieżki globalnej (=0 dla pozostałych ścieżek)

Algorytm mrówkowy - zalety i wady

- stosowany w różnych problemach (nie tylko do poruszania się po grafie):
  - problem plecakowy
  - wykrywanie krawędzi na obrazie
- dostosowuje się do zmiennych warunków
  - może służyć do wyznaczania tras w przypadku zamknięć dróg
  - w tym zastosowaniu nie zapomina poprzednio znalezionych dobrych rozwiązań
- stosunkowo duża liczba parametrów

Algorytm pszczeli

- zainspirowany sposobem wyszukiwania pokarmu przez pszczoły
  - pszczoły robotnice poszukują źródeł pokarmu wybierając losowy kierunek i obszar poszukiwań
  - po znalezieniu źródła pożywienia, wracają do ula, by poinformować o tym innych
  - pszczoły chcąc przekazać informację o innym, wykonują specyficzny taniec (*waggle dance*), który jest dłuższy i bardziej ekspresyjny im pokarmu jest więcej
  - pozostałe pszczoły oceniają taniec zwiadowców i decydują się podążać za najlepiej tańczącym
  - także pszczoły eksplorujące poprzednio inne źródło, mogą w pewnym momencie zmienić zdanie, gdy uznają, że inny obszar rokuje na większą ilość pokarmu niż ten, który obecnie eksploatują
- wyraźnie wyznacza dwa etapy: eksploracji i eksploatacji
- analogie zastosowane w algorytmie:
  - lokalizacja pokarmu - pojedyncze rozwiązanie problemu
  - ilość pokarmu - jakość danego rozwiązania (wartość funkcji oceny)
  - liczba pszczół - liczba rozwiązań w populacji

Algorytm pszczeli

- inicjalizacja - generowanie losowych rozwiązań
- pracownice (*employed bees*)
  - dla każdej pszczoły generowane są losowe rozwiązania w sąsiedztwie aktualnego (sąsiedztwo zdefiniowane jako rozwiązania, których reprezentacja wektorowa jest bliska)
  - pszczoła porzuca poprzednie rozwiązanie jeśli nowe jest lepsze
- obserwatorzy (*onlooker bees*) - eksploatacja
  - pszczoły wybierają jedno z rozwiązań proponowanych przez pracownice
  - wybór rozwiązania dokonywany jest losowo, lecz proporcjonalnie do jego oceny (lepsze rozwiązania mają większe prawdopodobieństwo wyboru)
  - każda pszczoła ewaluuje jedno rozwiązanie w sąsiedztwie wybranego przez siebie (sąsiedztwo zdefiniowane identycznie jak w przypadku pracownic)
- zwiadowcy (*scout bees*) - eksploracja
  - pracownice, które nie zauważyły poprawy w otoczeniu swojego rozwiązania stają się zwiadowcami
  - generują one całkowicie losowe rozwiązanie

Algorytm pszczeli

Wyróżniamy grupy:

- *Zwiadowców*
- *Obserwatorów*
- *Pracownice*

Algorytm pszczeli

Zwiadowcy – przeszukują rozwiązania w sposób losowy

Pracownice – przynoszą informacje o jakości rozwiązań do których są obecnie przypisani.

Obserwatorzy – wybierają następne miejsce na podstawie informacji od *zatrudnionych*.

Algorytm pszczeli

Wyznaczanie źródeł pożywienia:

$x_{ij} = x_{\min j} + rand[0,1](x_{\max j} - x_{\min j})$, gdzie

X_{ij} – źródło pożywienia

i = 1,…,P (P – liczba źródeł pożywienia)

j = 1,…,D (D – rozmiar przestrzeni rozwiązań)

Algorytm pszczeli

Poszukiwanie pożywienia (pszczoły pracujące):

$x'_{ij} = x_{ij} + rand[-1,1](x_{ij} - x_{kj}), i=1,\ldots,P,\ k \neq i$

, gdzie:

$k \in \{1, 2, \ldots, P\}$ oraz $j \in \{1, 2, \ldots, D\}$

są dwoma losowo wyznaczonymi indeksami

Jeśli $F(x_i') > F(x_i)$ to i-ta pszczoła zmienia źródło pożywienia

Algorytm pszczeli

Poszukiwanie pożywienia (obserwatorzy):

$$p_i = \frac{F(x_i)}{\sum_{i=1}^{P} F(x_i)}, \qquad i = 1, \ldots, P$$

Obserwatorzy wybierają swój cel na podstawie informacji od pszczół pracujących, a następnie przeprowadzają lokalne przeszukiwanie w jego sąsiedztwie.

Analogicznie do symulowanego wyżarzania- sąsiedztwo jest zawężane wraz z czasem działania algorytmu.

Algorytm pszczeli

☑ Szybszy niż algorytmy genetyczny czy mrówkowy dla wielu wymiarów.

! Stworzony dla funkcji ciągłych

! Podobieństwo do zrównoleglonego algorytmu losowego – ryzyko wielokrotnego sprawdzania tego samego rozwiązania.

Algorytm świetlika

- zainspirowany zjawiskiem bioluminescencji robaczków świętojańskich
  - jaśniej świecące świetliki przyciągają te o słabszym świetle
  - jeżeli w otoczeniu nie ma osobników o jaśniejszym świetle, wtedy porusza się losowo
- świetlik reprezentuje pojedyncze rozwiązanie
- jasność świecenia jest proporcjonalna do jakości rozwiązania
- bardzo zbliżony w swym działaniu do algorytmu optymalizacji rojem cząstek
  - obie cząstki poruszają się w kierunku globalnego rozwiązania
  - cząstka dodatkowo porusza się w kierunku swojego najlepszego lokalnego rozwiązania
  - świetlik może poruszać się w kierunku najlepszego rozwiązania innego świetlika

Symulowane wyżarzanie – zalety i wady

- ☑ Istnieje wariant algorytmu dla optymalizacji funkcji ciągłych.
- ☑ Istnieje wiele ulepszeń m.in. zrównoleglone wyżarzanie lub resetowanie temperatury z zapamiętaniem najlepszego rozwiązania.

- ! W najgorszym przypadku algorytm gorszy niż pełne przeszukanie.
- ! Problem z oszacowaniem okresu wyżarzania T.

Bibliografia

- *Clever Algorithms: Nature-Inspired Programming Recipes*, Jason Brownlee
- *Population-Based Incremental Learning: A Method for Integrating Genetic Search Based Function Optimization and Competitive Learning , Shumeet Baluja,* School of Computer Science Carnegie Mellon University Pittsburgh,1994
- The Bees Algorithm – A Novel Tool for Complex Optimisation Problems, D.T. Pham, A. Ghanbarzadeh, E. Koç et. al, Cardiff University, 2006
- Zastosowanie Algorytmów Rojowych do Optymalizacji Parametrów w Modelach Układów Regulacji, Mirosław Tomera, Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej Nr 46, 2015
- Automatic Tuning of a Retina Model for a Cortical Visual Neuroprosthesis Using a Multi-Objective Optimization Genetic Algorithm, Antonio Martínez-Álvarez, Rubén Crespo-Cano, Ariadna Díaz-Tahoces et. al., International Journal of Neural Systems 26/7, 2016

Dziękuję za uwagę

